

ILUSTROVAL MILAN VAVRO

O chodiacej chalupe

EUBOMÍR FELDEK

Jano a Ďuro boli Terchovčania, potomci Jánošíka, nuž akože ináč, aj oni boli poriadne húžvy. A kamaráti! Joj, akí len kamaráti!

Keď uvidel Jano Ďura, zaradoval sa.

„Kamarát môj!“ zvolal a tľapol ho po pleci tak, že Ďuro musel tri hodiny ležať zabalený v skorocelovom liste, kým sa mu košť zrástla. Ale o tri hodiny nebolo po zlomenine ani chýru.

Vyšiel Ďuro na priedomie a uvidel Jana. „Kamarát môj!“ zvolal a objal ho od radosti, že ho vidí.

V troch dedinách strechy bralo, tak Janovi od toho Ďurovho objatia dych vyrazilo.

Nuž a títo dvaja kamaráti sa vybrali do sveta. Ráno vykročili, pár poriadnych krokov urobili, pridali k nim ešte

niekoľko drobnejších, a boli v Žiline, rovno na námestí. Kam sa pozreli, všade videli slávne žilinské arkády, alebo ako vravia bodrí Žilinčania — laubne.

„Fíha, Ďuro, pozeraj!“ vraví Jano. „Tu ti majú chalupy, popod ktoré sa dá chodiť!“

„Vidím, nekrič,“ vraví Ďuro. „Zoberieme jednu na Terchovú, keď sa zotmí.“

„A povieme, že chalupa je z Ameriky!“ vraví Jano.

„Akože inak?“ vraví Ďuro. „Veď možno, že aj je.“

Čakali Jano s Ďurom, kým sa zotmí, a čas si krátili tým, že si nohy močili. Močili si ich vo veľkom kamennom lavóriku na žilinskom námestí, a hoci jeden druhému nič nevraveli, obaja si mysleli to isté: „Dnes chalupa, lavórik inokedy.“

Keď sa zotmilo, zastal si Jano pod jednou chalupou, oblapil rukami dva stĺpy, ako keby to boli remence, a Ďuro mu pomohol nahodiť chalupu na chrbát, ako keby to zas bola kapsa. A poďme rýchlo odtiaľto!

V Tepličke sa vystriedali a bez opletačiek došli s chalupou až na Terchovú.

Tam sa chalupa zošmykla Ďurovi z chrbta akurát vedľa Chvastekovej krčmy.

Noc už bola hlboká, krčma zatvorená. A pred krčmou sa poneviera iba starý Chvastek s vedrom. Bol si práve načrieť vodu v potoku.

„Odkiaľže, pán Chvastek?“

„Ale, vody som si nahrial, idem sa kúpať,“ vraví Chvastek. „A vy odkiaľ, Jano, Ďuro?“

„Z Ameriky,“ vravia Jano a Ďuro. „Vyslúžili sme si tam chalupu, popod ktorú sa dá chodiť, a doniesli sme si ju na Terchovú.“

Úrodná krv bojovníka

KLIMENT ONDREJKA

Keď Michala Kráľa,
ľupčianskeho partizána,
Nemci z tanku
gulometnou dávkou preťali,
aj srdce mu zasiahli.
A na tej lúke
poniže ľupčianskeho cintorína,
kde ho potom druhovia našli,
také ruže
v druhú jar vyrástli,
až ľudia divom žasli.
A žeby ten div
krvi bojovníckej
druhým zachovali,
tam,
kde najviac krvi kvaplo,
najviac ruží rástlo,
pomník zbudovali.
Aj teraz je tam
a bude po dlhé zimy,
letá...

„Bisťu,“ zaradoval sa starý Chvastek, keď videl, že mládenci majú čo prepiť. Vedel on dobre, že chalupa nie je z Ameriky, ale čo ho bolo po tom? Vylial vedro, otvoril krčmu a nezavrel až do rána.

Na hlas terchovských kohútov zobudil sa ráno v chalupe žilinský fojt Petr Polák s rodinou, lebo chalupa bola jeho.

Vyzrie z okna a čo vidí? Namiesto námestia — fatranské hory.

„Ej, tá mestská rada, to sú len pozorní ľudia!“ zvolá. „Stará, poď sa pozrieť! Toť som sa na zasadnutí pošťažoval, že sa pre samé úradovanie ani do prírody nedostanem, a čo vyhúťali! Prírodu mi dopratali pod okná!“

Pozrela sa z okna fojtova žena Štefánia, nepozrela sa do diaľky ako jej muž, ale sa i vyklonila a pozrela sa na priedomie, a tam, čo vidí? Plno Terchovčanov.

A ako chodia popod laubňu, tak chodia, vynachodiť sa nemôžu.

„Oj, ty fojt žilinský, somár starý! Aj s chalupou nás ktosi v noci dopratal na Terchovú, taká je pravda!“

Vykukol na priedomie aj fojt a vidí: naozaj je pravda taká. Sú na Terchovej.

Keby to fojt žilinský nemal podľa čoho iného zistiť, zistil by to podľa toho, že od ľudí, čo popod laubňu chodili, vyberal po šestáku starý Chvastek. Boli totiž Chvastekovci od nepamäti chýrni krčmári, poznali ich od nepamäti i žilinskí fojti.

„Pán Chvastek!“ zvolal fojt. „Vy-

svetlite mi, ako som sa aj so svojou chalupou dostal na Terchovú!“

„Dobré ráno, pán fojt, vitajte u nás,“ odpovedal starý Chvastek. „Ako ste sa vy s chalupou dostali na Terchovú, to vám nepoviem, lebo o tom nič neviem, nebolo vás až do tejto chvíle

vôbec vidno. Ale zato vám môžem povedať, ako sa chalupa dostala na Terchovú s vami. Prišla okolo polnoci, zastala rovno pred mojou krčmou, povedala, že ďalej nejde ani svätému, a pýtala si vypiť. Prepila rovných štyridsaťdeväť dukátov, vraj ich mám pýtať od vás.“

„Klameš, Chvastek!“ zvolal žilinský fojt. „To nie je predsa možné, aby chalupa chodila!“

„I mne to bolo čudné,“ povedal starý Chvaštek. „Ale potom som si povedal: veď tie stĺpiská, to sú vlastne nohy. V Žiline iste na to robia nohy chalupám, aby si chalupy mohli, keď sa im zachce, na Terchovú zájsť. A čudovať som sa prestal.“

nazad do Žiliny a ubytujú sa kdekoľvek, ale už nikdy viac na námestí, v takom dome, čo má nohy.

Tak ostala starému Chvastekovi na Terchovej chalupa žilinského fojta a ešte mu fojt aj zaplatil tých štyridsaťdeväť dukátov, čo chalupa prepila, ba

„Uf!“ zvolal žilinský fojt. „Stará, počuješ? V chodiacej chalupe sme žili a ani sme o tom nevedeli. Mohla s nami zájsť až do Ameriky. Mali sme šťastie, že zašla s nami iba na Terchovú!“

A fojt žilinský so ženou veru nečakali, kým sa chalupa znova pohne a ktovie, kde zájde, ale naskutku si zapožičali od Terchovčanov tri vozy a začali z chalupy vynášať to najnutnejšie, že sa vrátia

zaokrúhlil na päťdesiat. A dodnes tá chalupa tam stojí.

Že ste na Terchovej boli a že ste ju nevideli? Ej, videli ste ju, len ste ju nezbadali, pretože starý Chvastek dal pod ňou jamu vykopať a stĺpiská až po samú klenbu laubne do zeme zapustiť, aby nebodaj nedostala chalupa jedného dňa chuť urobiť si z Terchovej výlet trebárs na Oravu.

Baníci

JOZEF PAVLOVIČ

*Kde je baník?
Dolu je.
Čo tam robí?
Doluje.*

*Kde je baník?
V zemi je.
Čiernu tvár
si umyje.*

*Kde je baník?
Doma je.
Čo tam robí?
Buchty je.*

*Keď sa baník snaží,
čierna zlato ťaží.*

*Kedy ho ťaží?
Keď sa mu neťaží.
A kedy neťaží?
Keď sa mu ťaží.*

Slepačie hniezdo plné kuriatok

JOZEF JAKUBOVEC

*Na začiatku bola kôpka maličká.
Na začiatku boli biele vajčka.
OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO
OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO
Potom na tú kôpku sadla kvočka.
Kto je zvedavý, ten nech počká.
OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO
OOOOOOOOOOOOOOOOOOOOOO
Už sú všetky vajcia nadobané!!!
Mám malé kuriatka, pozri na ne.*

Figliari

MÁRIA
ĎURÍČKOVÁ

Boli v jednej triede takíto dvaja: on sa volal Stano Magda a ona sa volala Magda Stanová. On bol vždy veselý a ona nebola nikdy smutná. Ak on povedal frk, ona povedala fór. On prihráva jej, ona jemu, ona jemu a on jej. Slovom, figliari.

„Išlo mýša po hore,“ začal raz Stano Magda

a sám nevedel, čo z toho vykvitne, či dačo a či nič. „Potklo sa na slamke a zarylo nosom do zeme.“

„Strašne to zadunelo,“ prihrala mu Magda Stanová.

„Áno, áno, strašne,“ potešil sa Stano Magda. „Zajac spal vo svojom domčeku a na to zadunenie sa strhol a hybaj! Nikdy viac ho nevideli.“

„A chudák ježko si od preľaknutia zlomil päť pichliačov: dva krátke a tri dlhé,“ pokračovala Magda Stanová.

„A ujkovi jazvecovi zvalilo zo strechy anténu,“ doplnil Stano Magda.

„A slávikovi,“ poponáhľala sa Magda Stanová, „slávikovi zabežla pieseň, a to práve pri najkrajšom verši. Už nikdy si naň nespomenul.“

„A v mravenisku sa zvalili štyri ulice,“ riekol Stano Magda.

„A lesný rozhlas o chvíľu oznámil, že hora

práve prežila otras piateho stupňa,“ pokračovala Magda Stanová.

„A to všetko preto, že sa mýša potklo na slamke a zarylo nosom do zeme,“ dokončil Stano Magda.

Aprílové zážitky

LENKA BELANOVÁ

*Zberal sa s Ježkou Ježko
na výlet kolobežkou.
Slnko sedelo na halúzkach,
povedali, že nejdú v blúzkach.
Kým uviazali topánky,
v rozhlase hlásia prehánky,
naštartovali obaja —
i dáždik šuštal od hája,
a kým si potom stihli
pod kriček schovať ihly,
premokli do nitky.
Nuž — aprílové zážitky.*

Odkiaľ majú deti pehy

LIBUŠA FRIEDOVÁ

*Slnko má cez svoje plece
jedno veľké zlaté vrece.*

*Vo vreci má plno peľu.
Hviezdy mu ho v noci melú.*

*Keď je deň jak modrý bazén,
slnko vysýpa peľ na zem.*

*Je to prášok plný nehy.
Z neho majú deti pehy.*

Bohatier Dobryňa

RUSKÁ
BYLINA

Narodil sa v ruskej zemi chlapec. Otec Nikita Romanovič sa však jeho narodenia už nedočkal. Zostala chlapcovi len mať Anfimja Alexandrovna.

Mať chcela, aby sa jej synovi dobre žilo na svete. Zlým sa na svete nevodí dobre, len dobrým. Preto mu dala meno Dobryňa. Myslela si: ak sa syn pustí do dačoho zlého, meno ho ochráni.

Dobryňa rástol a rástol, až vyrástol na bohatiera. Mať mala z neho radosť, no i žiaľ, lebo vedela, že príde čas, keď si oblečie brnenie, vezme meč, sadne na koňa a poberie sa do šireho poľa.

V širom poli nikto nežije. Rastie tam len kavyľ. Nie zelený, ale sivý, lebo v širom poli je veľa žiaľu, veľa bohatierov tam zahynulo.

Po jednej strane šireho poľa sa rozprestiera ruská zem, po druhej zem nepriateľská. Z času na čas nad poľom stmavne obloha. Ale to nie mraky sa zbierajú, lež sedemhlavý drak letí a zacláňa slnko. Zo Saracinských hôr, spoza rieky Počajny letí drak na Rus. Odnáša ľudí, drží ich v podzemných dierach a za živa ich požiera.

S ním zvädzajú boj bohatieri v širom poli. No ani jednému sa zvíťaziť nepodarilo.

Anfimja Alexandrovna často hovorila svojmu synovi:

„Nechod do Saracinských hôr, nekúp sa v rieke Počajne. Mám len teba. Komu ma zanecháš?“

Neposlúchol Dobryňa a vydal sa na cestu. Dlhو šiel šírym poľom. Nie jeden deň, nie jednu noc. Keď videl biele bohatierske kosti, zastal, sňal prilbicu a sklonil hlavu. Nakoniec prišiel k rieke Počajne. Rieka ako každá iná. Jeden breh má nízky, mierny, druhý vysoký, strmý. A tečie si pomaly, nenáhľivo.

Vedie Dobryňa koňa k vode, aby ho napojil. Ale kôň mu trhá uzdu z rúk, vzpiera sa, cúva. „A vari je to naozaj zlá rieka, no ja sa i tak vykúpem,“ hovorí si Dobryňa. Zapichol kopiju do zeme a priviazal k nej koňa. Sňal brnenie, šatstvo a vošiel do vody. Už pri brehu bola voda horúca ako v kotle. No Dobryňa plával ďalej. V strede vyleteli z vody iskry. Pri druhom brehu vyšľahol nad vlnami plameň, vyvalil sa dym.

Vyskočil Dobryňa na breh a z hustého dymu sa pred ním vynoril sedemhlavý drak. Stojí na

štyroch nohách, krídla má spustené na zem a sedem pažravých hláv natahuje k nemu.

To je moja smrť, pomyslel si Dobryňa. Nemám so sebou ani meč ani kopiju.

„Čo je, bohatier?“ hovorí drak. „Mám ťa do diery zatvoriť a či radšej hneď zhltnúť? Moje siedme ústa ešte nič nejedli.“

„Ako chceš,“ odvetí Dobryňa. „Ale čože sa budem v podzemnej diere otravovať. Zjedz ma hneď. Len to ma mrzí, že som ťa videl iba spredu. Dovoľ mi ešte pred smrťou pozrieť sa na teba i od chvosta.“

„Pozri sa,“ povedal drak.

Dobryňa obišiel draka, schytil ho oboma rukami za chvost, napol sily a začal ním nad

hlavou točiť. Skrútol raz, druhý raz a na tretí ho tak hodil o zem, že div z neho duša nevyletela.

Zatmilo sa drakovi pred očami a stone:

„Zľutuj sa nado mnou, bohatier! Spomeň si na svoju matku, nazvala ťa predsa Dobryňom. Buď dobrý k mojim deťom, neurob z nich siroty. Staň sa mojím bratom. A ja ti sľúbim, že už nikdy nepoletím na ruskú zem. Ty sa zas nikdy nevráť do Saracinských hôr.“

„Dobre,“ hovorí Dobryňa, „nech je tak. Súhlasím. Ale nezabudni na svoj sľub.“

Skočil Dobryňa zo strmého brehu, preplával riekou. Obliekol sa, sadol na koňa a pobral sa domov do Kijeva.

Rozpovedal Dobryňa matke, ako sa mu vodilo, ako sa s drakom bil a ako sa s ním nakoniec dohodol. Anfimja Alexandrovna ho vypočula a hovorí:

„Po dobrom treba vychádzať s ľuďmi, a nie s drakom. Kým si ty prešiel šire pole, drak preletel ponad Kyjev a uniesol kniežaciu neter Zabavu. S pestúnkou dievčina na lúke venčeky plietla. Aká to bola krásavica, aká veselá... Je mi ťa ľúto, syn môj drahý, no nič sa nedá robiť, musíš Zabavušku vyslobodiť. Je to i tvoja vina, že sedí teraz v podzemí a čaká na trpký osud. Choď do stajne, vezmi si koňa Burka. Verne slúžil tvojmu dedovi i otcovi, posluži i tebe. A tu máš bič, spletený zo sedemfarebných hodvábných šnúr. Keď už kôň nebude vladať, keď sa začne potkýnať, šibni ho ním. Ale bez príčiny ho nebi! Choď! Vráť sa mi živý a zdravý.“

Poklonil sa Dobryňa matke, osedlal Burka, vzal kopiju, dubovú palicu, meč i luk so strelami a vysadol do sedla. Len čo sa dotkol uzdy, kôň sa jedným skokom preniesol cez bránu. Druhým skokom sa prešvihol cez mestský múr a po treťom dopadol na šire pole.

V poli vietor nefúka, ale kavyľ sa skláňa k zemi. Slnko sa spoza oblakov neukazuje, akoby sa bálo pozeráť na strašný boj, ktorý sa chystá.

Od Saracinských hôr sa plazia dračence, toľko, že ich nespočítaš. Ovívajú sa Burkovi okolo nôh, akoby ich povrazom zväzovali, nevládze ich dvíhať. Ustal kôň a začal sa potkýnať. Vtedy ho Dobryňa šibol sedemfarebným bičom. Nevedno odkiaľ nabral Burko sily, ale skáče, hriva i chvost mu lieta vo vetre. Všetky dračence z nôh striasol. Spod kopýt mu vyletujú kamene, kopy zeme vyvracia.

Zastavil sa Burko pri Saracinských horách. Sú také vysoké, že vrcholce sa skrývajú v oblakoch. A dole sú diery vyryté. Vchody železnými bránami a ťažkými medenými zámkami opatrené.

A tu vyjde z rokliny sedemhlavý drak.

„Vitaj, pobratim,“ hovorí drak Dobryňovi. „Prečože si náš dohovor porušil, načo si prišiel do Saracinských hôr a moje dračence pošliapal. Či som ti nie bratom?“

„Ty si prvý porušil slovo,“ odvetil Dobryňa. „Prečo si uniesol Zabavu? Odteraz už nie sme

bratmi. Radím ti, vydaj mi Zabavu po dobrom! Otvor brány a vypusti väzňov z dier na slobodu!“

„Nedám ti Zabavu. Ani väzňov nevypustím. Budem sa s tebou biť!“

A potom začal boj na život a na smrť. Tri dni a tri noci už trvá. Dobryňa meč napoly zlomil, palicu na triesky dolámal, všetky strely vystrelil. A drak ho len spaľuje plameňom, bohatierskeho koňa oslepuje dymom.

Nemá už Dobryňa viac síl, nepremôže draka, nezachráni Zabavu. Ale vtedy začuje matkin hlas:

„Tri dni a tri noci si bojoval s drakom. Bojuj, syn môj, ešte tri hodiny.“

Pozbieral Dobryňa všetku odvahu, namieril kopiju do dračieho srdca.

„Ustúp, Burko,“ zašepkal svojmu koňovi, „ustúp a stoj ako prikovaný.“

Burko ustúpil. Drak si myslel, že sa bohatier zľakol a uteká z bojového poľa, i vrhol sa za ním. Tu kôň prudko zastal a drak sa napichol na kopiju. Nadchádza už jeho koniec.

Ale ešte nezvítazil Dobryňa. Dračia krv zaliala celú zem ako voda pri povodni. Najprv bola Burkovi po kolena, potom mu siahala až pod nozdry. Dobryňa nemôže z koňa a už to tak vyzerá, že musí odísť, že Zabavu nezachráni, väzňov nevyslobodí. Tu však znovu začuje matkin hlas:

„Syn môj, zapichni kopiju do zeme.“

Zapichol Dobryňa kopiju a dračia krv vtiela popri nej do zeme. Na zemi tráva vyrástla, rozkvitli zvončeky a žltý kvietok peniažtek. Pustil Dobryňa koňa na lúku sa pásť a sám šiel k dieram. Strhol ťažké zámky, otvoril železné vráta a zvolal:

„Vyjdite, ľudia dobrí, na svetlo, skončilo vaše väzenie. Niet viac sedemhlavého draka, zabil som ho!“

Veľa ľudí vyšlo z dier, ani sa im veriť nechce, že sú slobodní.

Keď Dobryňa otvoril posledné dvere, vyšla z diery krásna dievčina Zabava. Zobral Dobryňa dievčinu do náručia, zavola Burka a sadol do sedla.

„Hej, ľudia dobrí,“ zakričal ešte, „kto je z ruskej zeme, nech ide do rodnej Rusi, kto z inej pochádza, nech sa do svojej vráti.“

A vybral sa so Zabavou do Kijeva. Dlho šli bohatier a krásna dievčina, kým uvideli kijevské strážne veže. Vošli do mestskej brány. Ľudia ich uvideli a radovali sa. Najväčšmi sa tešila Anfimja Alexandrovna.

Keď sa vrátili aj ostatní väzni sedemhlavého draka, všetky národy sa dozvedeli o hrdinskom čine Dobryňu. A tak sa sláva tohto odvážneho bohatiera rozniesla po celom svete.

PRELOŽILA KVETA SLOBODNÍKOVÁ

Kúpačka

Zuza od istého času spyšnela. Keď jej dá Jožko Mrkvička podnožku, už ho vôbec nebuchne do chrbta, len sa pyšne uškrnie.

To Jožka dopálilo. A tak jej raz cez prestávku hodil do tašky zdochnutú myš, čo sa im chytila v komore do pasce. Zuza nič, len ústa nakrivila.

Na druhý deň mal Jožko na desiatu lekvárový chlieb, nuž kycol jej nenápadne trošku lekváru do topánky. A Zuza zas nič, len sa naňho zahľadela a očiská sa jej blýskali. A šušúkala si čosi s ostatnými dievkami, šušušu, chichichi a zasa šušušu, chichichi.

No počkajte, vy chichichi, myslel si Jožko, veď vám ja ukážem na Veľkú noc! Tak vás vyšibem, že vás prejde všetko chichotanie. A Zuze pokropím načesané

vlasiská a pošvihám ju po tých vzorných paprčkách!

Kúpil si korbáč, krásny, štvorfarebný, aj fľaštičku voňavej vody, bolo na nej napísané Chat noir. A na Veľkonocný pondelok sa vybral už o siedmej.

Najsamprv šiel do Fundákov, tí bývajú hneď za mostom. Otvorila mu tetka Fundáčka, splasla rukami a povedala sladko:

„Jáj, Jožko môj, veru si ty darmo prišiel! Naša Katka išla ku kamarátke.“

No veď ju ja nájdem aj s kamarátkou, pomyslel si Jožko a pobral sa do Korytárov. Vyšla tetka Korytárka, dlaňou si ústa prikrýva a vraví milo:

„Jáj, Jožko môj, darmo si sa k nám ustával! Naša Evka išla ku kamarátke.“

No dobre. Zaklopal Jožko u Budincov, otvorila mu tetka Budincka a zanôtila ako pipiška:

„Jožko môj, veru si ty darmo k nám cestu meral, naša Žofka išla ku kamarátke.“

Nech vás porantá aj s vašimi kamarátkami! pomyslel si Jožko a pobral sa k Zuzinmu domu. Istotne budú všetky tam: aj Fundáčka, aj Korytárka, aj Budincka. Ale hlavne Zuza! Aleže jej pokropí frizúru!

Otvorila mu Zuzina mama a zatiahla, ani čo by med natierala:

„Jáj, Jožko môj, a čože si ty skôr neprišiel! Naša Zuzka už hodnú chvíľu, čo odišla ku kamarátke.“

To už Jožkovi zavrávalo v hlave a dobrá vôľa ho načisto opustila. Zvrtol sa domov, ale najprv ešte potajomky kopol do Zuzinho plota, že sa mu hneď topánka odškerila.

Na moste ho dohonil Paľo Blačanec.

„Pozri, čo som si vykúpil!“

Blačanec bol celý nadutý od vajíčok a pomarančov. „Toto mi dali u Fundákov, toto u Korytárov, toto u Budincov. A túto kraslicu som dostal od Zuzy. Zuza kvičala ani prasa a vravela, že si už ide

obliecť pršiplášť aj s kapucňou. Či aj tebe tak kvičala?“

„Mne ešte väčšmi!“ hodil Jožko rukou, ako že sa to nedá ani povedať. „A kraslice som si už predtým domov zanesol, mám ich dvadsať šesť.“

„Fíha!“ povedal Blačanec.

Keď Jožko prišiel domov, samé prvé otvoril chliev a hodil korbáč do kúta, aby ho nemal na očiach. Koza Frída sa obzrela a povedala: „Mé-é-é-é!“

„Ty si nešla ku kamarátke?“ spýtal sa Jožko.

„Nié-é-é-é!“ odpovedala Frída.

Jožko teda zdvihol korbáč zo zeme a za tú vernosť pošibal Frídu po nohách, aby bola šikovná. A potom na ňu vyfrkal aj celú fľaštičku voňavej vody značky Chat noir, aby Frída bola pekná a páčila sa chlapcom.

Pravda, Frída mu nedala za kúpačku ani kraslicu, ani pomaranč, ale zato to bola tá najvoňavejšia koza z celej dediny.

(MĎ)

Mudrák

JÚLIUS VALO

Ja viem všetko jak náš dedko, ba aj také kalamajky, že aj mraky z jeho fajky sú len dym.

Jar cez kľúčovú dierku

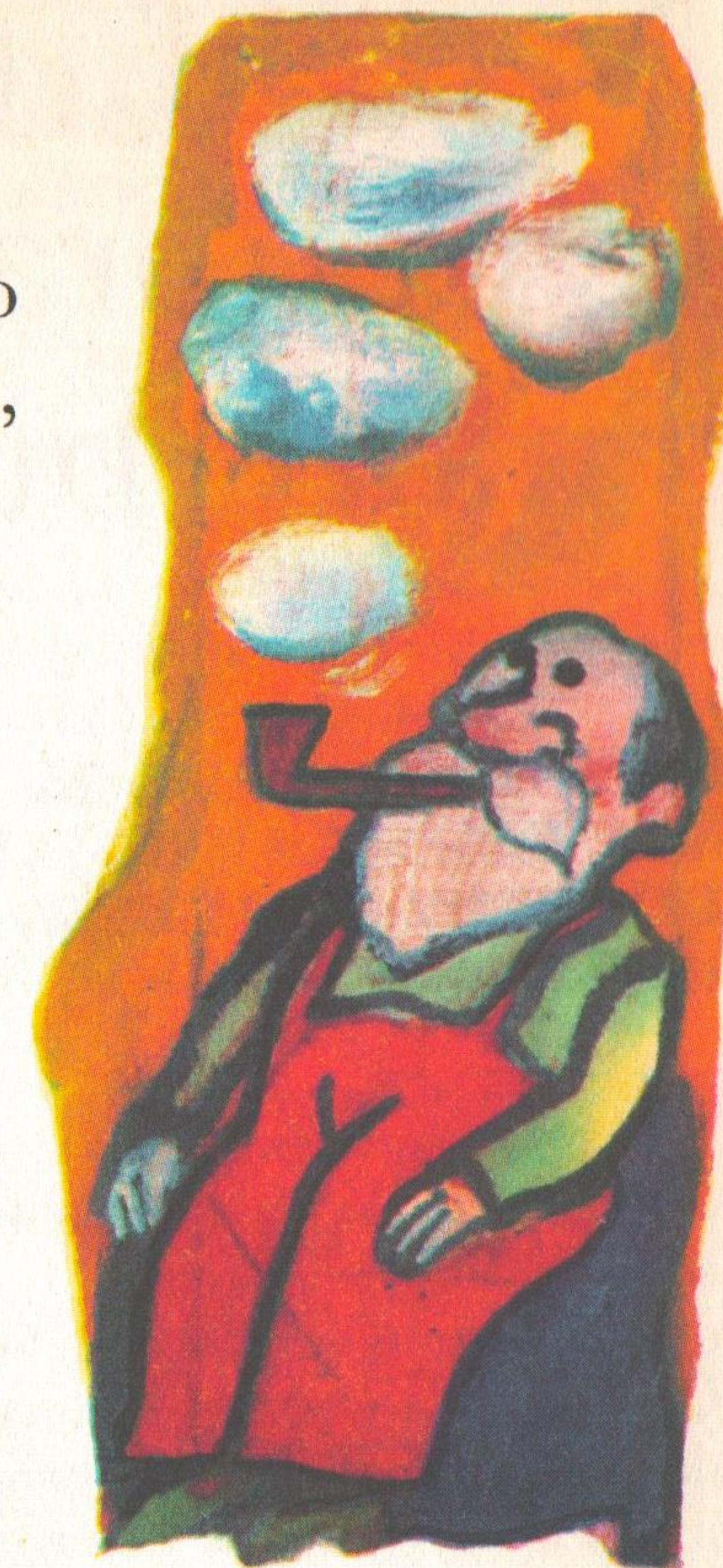
JOZEF JAKUBOVEC

Pod', ideme na výzvedy! Zima zvoní naposledy vanilkovým zvončekom.

Zjavila sa krásna víla, biela nevesta.

Stromy s tromi korunami stoja pri cestách.

Nesmelo, ako keby sa to nesmelo.

Neodíd', teta Ľudmila, kým dorastieme, s nami bud'!

PRED STO ROKMI, 26. APRÍLA 1872, NARODILA SA V BZINCIACH POD JAVORINOU ĽUDMILA PODJAVORINSKÁ, SPISOVATEĽKA, KTOREJ DIELO BUDE ŽIVÉ DOVTEDY, POKIAĽ SA BUDÚ DEŤOM ČÍTAŤ BÁSNE

Pochádzala z rodu, v ktorom učiteľská feruľa bývala najvýznamnejším dedičstvom. I jej otec, Karol Rizner, bol učiteľom. Chudobný ako každý iný slovenský rektor oplýval iba bohatstvom detí; vlastných i cudzích. Tých druhých sa po niektorú zimu zhrklo v neveľkej izbici drevenej školy až sto päťdesiat.

Bola to skutočne namáhavá práca naučiť toto množstvo džavotajúceho drobizgu písať, rátať, čítať.

Učiteľ Rizner ju robil s láskou Ba naviac, učil i dospelých. V každú voľnú chvíľu oboznamoval ich s lepšimi spôsobmi hospodárenia, a dokonca založil medzi nimi aj svojpomocný gazdovský spolok.

Svojej dcére, ôsmemu dieťaťu, nemohol zabezpečiť náročnejšie štúdium, a tak ju naučil iba tomu, čomu učil sedliacke deti. Dedinský farár Ján Leško prebudil však v chudorľavom dievčatku záujem o knihy, takže čo nemohla dostať od otca, získala od Boženy Němcovej, Aloisa Jiráska, Lermontova, Puškina a Turgeneva.

Malá Ľudmila aj napriek ťažkej očnej chorobe číta všetko, čo sa jej dostane do rúk — rozprávky, verše i romány. Učí sa dokonca po rusky, len aby si mohla svojich obľúbených autorov prečítať v ich rodnom jazyku.

A sama začína písať.

Najprv len potajme, do školského zošita, neskôr posielala svoje výtvory i do časopisov. Má s nimi úspech, veď si ich povšimol i Vajanský, vtedajší najvýznamnejší literárny kritik.

Jej časopisecké príspevky vzbudzujú však pozornosť aj iného druhu. Keď sa osemnásťročná Ľudmila Riznerová uchádza o miesto poštovej úradníčky, úradu jej žiadosť zamietajú, pretože je slovenskou spisovateľkou.

Skutočne sa ňou stáva o pár rokov neskôr, ako dvadsaťtriročná. Vtedy vydáva svoju prvú knihu — zbierku krehkých dievčenských veršov.

Už v tejto knihe prejavili sa Podjavorinskej umelecké schopnosti. Jej talent sa však naplno rozvinul až v poviedkach, v ktorých zobrazovala život ľudu pod Javorinou.

Podjavorinská žila s týmto ľudom od detstva, preto jej literárna tvorba je osobným svedectvom o jeho osude. Nie je to však svedectvo nezaujateľného pozorovateľa. Neradostný údol prostých dedinských ľudí prinútil autorku, aby vystupovala aj ako sudca spoločenskej nespravodlivosti. Jej obžaloba má najprv podobu súcitu, ženskej ľútosti s trpiacimi, no vtedy, keď sa miera utrpenia

naplnila, vie mať i podobu protipanského vzdoru:

„Prosím ich, pán veľkomožný, či je pravda, že raz riekli, že oni budú kedysi na sedliakoch orať?“

Mladý za chvíľu pomlkal a potom sebedovome odsekol: „Budem — lebo ste sprostí.“

„Hej, ale na mne už nie, a dá boh, ani na mojich deťoch nie, lebo na moju dušu, nech by bol ktokoľvek, na prvý raz by mu otkou hlavu odrazil,“ zastrája sa Mišo hrdinsky.

V slovách, ktoré Podjavorinská vložila do úst svojho sluhy, je protest, vzbura proti novodobým otrokárom, a zároveň i viera, že v ubiedenom, utláčanom ľude je dostatok sily vzoprieť sa odvekému údolu.

V čase, kedy Podjavorinská tvorila, mala táto viera neodmerateľnú hodnotu: zachraňovala maloverných, dvíhala a povzbudzovala slabých, mocným dodávala ešte viac odvahy.

Bola rozprávkovou živou vodou, schopnou kriesiť a uzdravovať.

Roku 1910 sa Podjavorinská

prestahovala i s rodičmi do Nového Mesta nad Váhom. Tu ju zastihla prvá svetová vojna i vznik spoločného štátu Čechov a Slovákov.

Odchod z prostredia, v ktorom sa narodila i vyrastala, v ktorom žil a umieral celý jej rod, znamenal koniec jej vrcholného tvorivého obdobia. Odchodom z dediny stratila totiž autorka i nevyhnutný podnet, inšpiráciu pre svoju tvorbu.

No koniec v tomto prípade neznamenal ešte zavŕšenie diela. V tvorbe Ľudmily Podjavorinskej nastáva nové obdobie; opäť úspešné a opäť umelecké.

Do literatúry vstupuje Teta Ľudmila.

Na rozdiel od všetkých predchádzajúcich autorov detských kníh prichádza s úsmevom, smiechom, bez výstražne zdvihnutého ukazováka. Jej slovo nekára, nenapomína a netrestá. Je srdečné, milé, rozžarujúce.

Len knihou Baránok boží Podjavorinská svojich malých čitateľov nerozosmiala. S neobyčajnou kritickosťou obžalovala v nej spo-

ločnosť, založenú na bohatstve niekoľkých a chudobe mnohých, z neľudského vzťahu k deťom. Jej príbeh o Ondrejčkovi, sirote bez otca a matky, ktorého zabíja neláska a nepochopenie dospelých, je otriasajúcim usvedčením bohatých z ich klamstva a falošného súcitu.

Nikdy viac už Podjavorinská podobnú smutnú knihu nenapísala. Akoby pochopila, že jej volanie po spravodlivosti neprenikne cez kamenné múry panských víl a palácov, vytvárala svet, v ktorom aspoň na chvíľu nebola bieda, slzy, zúfalstvo.

Čarovný svet Zajka-Bojka, roztopašného Čima, svrčkov-hudcov popitých...

Svet zvierat, a predsa svet ľudí.

Lebo Podjavorinská nestavala skutočnú hrádku medzi deti a dospelých; písala verše o zvieratkách, a myslela na ľudí. No na ľudí dobrých, bez zloby a nenávisťi, hoci s chybami a hriechmi.

Prostý dedinský svet, jednoduchí srdeční ľudia...

Netreba zdôrazňovať, že Podjavorinská túžila byť matkou. No ako mnohé iné túžby i táto sa jej nesplnila. Nikdy nepocítila opojenie z objatia bacuľatých rúčok či hrôzu z rozpaleného detského tielka.

Rozdávala radosť, pohodu, a zabudla si kúštiček nechať pre seba.

Lenže je žena, ku ktorej by sa upieralo toľko rozžiarených veľkých očí ako k opustenej, osamelej Ľudmile Podjavorinskej?

Preto tá vrúcna poetkina prosba. Neodíd', teta Ľudmila, kým dorastieme, s nami bud'!

JÁN DONOVAL

Nad Tatrou sa blýska...

VLADIMÍR FERKO

*Nad Tatrou sa blýska,
hromy divo bijú...*

Áno, v Tatrách sa blýska ako nikde inde u nás. Búrka sa schystá tak chýtro, že často prekvapí aj skúseného tatranského vodcu. Na jasnej oblohe sa zrazu zjaví mráčik, zväčšuje sa a hustne, kosodrevinou zašumí vánok, sčeri sa hladina plies. Svište zalezú do dier, kamzíky zbehnú pod skalné previsy, aj orol mocne napne perute, aby sa včas dostal do svojho hniezda. Príroda zmlkne. Hustnúce šero odrazu pretne blesk. Zaburáca hrom, živly sa rozbesnia v divom zápolení. Víchor bije do žulových svahov, vyvracia osamelú limbu, no húževnatý strom sa mocnými koreňmi pevne drží v zemi. Kosodrevina sa radšej prikrčí, ale smrekky to nevedia a povíchrice neraz sčese kus krásneho lesa. Kvapky zhubnújú v divom galope, spustí sa lejak, mohutné vodné prúdy máčajú zem. A hľa! Pomedzi oblaky presvitne slnko. Hrmavica tichne a ponad končiare sa klenie dúha. Striebristý opar stúpa po svahoch, napojené bystriny hučia, vodopády sa zďaleka belejú. Osprchované veľhory voňajú sviežou krásou. Poďme sa ňou kochať, oblažme si oči, nadýchajme sa ozónu.

Ale kde začať? Čo prv navštíviť? Na čo sa najskôr pozrieť? Na mohutný Kriváň, ktorý oddávna symbolizuje Tatry, tak ako Tatry symbolizujú Slovensko? Dlho ho považovali za najvyšší štít Tatier, ba celého tisícpäťsto kilometrov dlhého karpatského oblúku, ktorý sa začína staroslávny Devínom pri Dunaji a končí sa pri hraniciach Juhoslávie, opäť pri Dunaji. Zlatokopovia, čo na svahoch Kriváňa dolovali zlato, ho nikdy nemerali, tak ako drevorubači neme-

TY RODNÁ ZEM MOJA

rali Lomnický a Slavkovský štít, ktoré sa neskôr považovali za najvyššie tatranské štíty. Až roku 1837 znalec Tatier Ludovít Greiner označil za najvyšší štít Gerlach, vysoký 2665 m.

Každému štítu však zostalo nejaké prvenstvo. Kriváň je najmajestátnejší, Slavkovský najmohutnejší, a Lomnický štít? Na ňom je najvyššie umiestnené pracovisko v našej vlasti — meteorologická stanica.

Strmé skalné svahy štítov a brál lákajú horolezcov — milovníkov vzruchu, napätia a — nebezpečenstva. Nie vždy však dosiahnu cieľ, nie vždy sa vrátia domov. Horolezec, no ešte skôr turista ľahko precení sily, nerozvážne ich merajúc so silami hôr. Kamenná lavína ho strhne z ústupu, šmykne sa na snežnom splaze, či ruka povolí na kolmej stene. Keď zlá zvest priletí k Tatranskej horskej službe, odvážni, tvrdí muži vyrazia proti noci, mrazu i fujavici — zachrániť človeka. Veľa ráz znesú iba neživé telo. Symbolický cintorín v Tatrách, na ktorom rok čo rok pribúdajú kríže, hovorí nie o krutosti veľhôr, ale často o nevedomosti, ľahostajnosti a planom hrdinstve ľudí.

My sa len pohľadom dotkneme tých strmých výšav zo žuly a bridlic. V dobrej a pevnej obuvi stúpajme po označovaných chodníkoch do krásnych tatranských dolín. Najznámejšia je Veľká studená dolina, Malá studená dolina, Mengušovská, Mlynická a Bielovodská. Hore, nad hranicou lesa, rastie už len kosodrevina. Kedysi v sedemnástom storočí vynášiel ktosi liečivý kosodrevinový a limbový olej. Výrobcovia po mnohých desaťročiach pľundrovali Tatry. Rozsiahle lesné plochy sa obnažili, zmizli tisíce hektárov hustej kosodreviny. No nielen pre olej, aj pre drevo hynuli Tatry. Najmä v období, keď sa začal rozmáhať uhorský priemysel. Drevo zdraželo, na dreve sa dalo zbohatnúť. Kvíľili píly, duneli údery sekier, padal les. Znížila sa jeho horná hranica a za posledných dvesto rokov zostúpili aj prameništia tokov. Rozmanité spoločnosti vrhali sa na bohatstvo Tatier sťa supy. Naším

prekrásnym veľhorám hrozil osud zničených libanonských či španielskych pohorí.

Záchrana prišla včas. Len socializmu môžeme vdačiť, že sa dnes v Tatrách chráni každý tvor, kvet, strom či skala. Už v roku 1952 vydal Zbor povereníkov nariadenie o Tatranskom národnom parku (TANAP). 5760 hektárov úchvatnej prírody, plnej živých i neživých klenotov, sa stalo najväčšou prírodnou rezerváciou v republike. Nijaké iné zriadenie by nemohlo vrátiť ľudu feudálmi i buržoáziou lupené bohatstvo, ktoré nespočíva len v dreve a v troške krivánskeho zlata či medi, ale vo všetkom, čo krásneho sa tu uchovalo od doby ľadovej. Spomeňme aspoň najväčšie živé vzácnosti: Našu jediná antilopu, bystronohého kamzíka so zahnutými rožkami, svišta, ktorého hvízdanie vďaka chráneniu počuť z roka na rok častejšie, či nepatrného, ale nemenej vzácneho hraboša snežného. Spoločne patria k pôvodnému živočíšstvu Tatier. Ak vyjdeme vyššie, často sa nám zdá, že pri skalných stenách vidíme motýľa, ale nie je to motýľ. Je to malý vtáčik, murárik skalný, pripomínajúci trepotavým letom kolibríka. A nižšie v dolinách na prekrásnych kvetoch nájdeme utešeného motýľa jasoňa červenookého, ktorý je takisto chránený zákonom.

V našich Tatrách rastie vyše 1300 druhov rastlín. Viaceré z nich by sme márne hľadali po celom širom svete. Volajú sa endemity, a pretože rastú v Tatrách, sú to tatranské endemity. Patrí k nim stračia nôžka tatranská, lyžičník tatranský, jastrabník karpatský, orlíček Ulleptichov, králik Zawadského, alebo aj nepatrná riasa, ktorá zavše sfarbuje sneh na zeleno. Naozajstné živé klenoty, ktoré chodia obdivovať odborníci z celého sveta.

Tatry patria nám, nám všetkým! V desiatkach zotavovní a rekreačných stredísk sa rok čo rok, v zime či v lete striedajú tisícky pracujúcich, detí a mládeže. Najmä v lete a na jeseň sa Tatry hmýria návštevníkmi. Menšie či väčšie skupinky i celé výpravy putujú bežnými trasami

Tatier: obnovenou zubačkou zo Štrby na Štrbské pleso, stadiaľ k Popradskému plesu a úpäťm Gerlachu k Veľickému plesu. Tatry sú bohaté na plesá, a či — ako sa vraví v povestiach — na morské oká. Každé má číru vodu, každé sa zrkadlí inak.

Kedysi pradávno v dobe ľadovej vznikli aj v Tatrách ľadovce. Pomaly sa kĺzali dolu dolinami, hrnuli pred sebou hŕby kamenia — morény a potom, keď sa podnebie otepilo, sa roztopili. Tak vznikla väčšina tatranských jazier a plies. Najväčšie spomedzi nich je Hincovo pleso, zaberá skoro dvadsať hektárov, ale najznámejšie z poldruhej stovky plies, jazier a pliesok je Štrbské pleso vo výške 1350 metrov, kde zima trvá vyše dvesto dní a jar ani nie dva týždne. Rozmanité sú tatranské plesá, vieme, ktoré je najväčšie, ktoré najhlbšie, ale ktoré je najkrajšie?

Janko Počúvaj, najstarší horský vodca, na túto otázku odpovedal veľmi výstižne: „To, pri ktorom akurát stojíme!“

Pozemnou lanovkou sa dostaneme na Hrebienok a stadiaľ krásnou pohodlnou Cestou slobody na Skalnaté pleso. Tu sídli naše astronomické observatórium, na ktorom hviezdári Biely, Kresák, Pajdušáková a astronóm-polárnik Anton Mrkos objavili nové kométy, pomenované po objaviteľoch.

Peknou turistickou trasou je aj výstup na Rysy. Na československo-poľskom pomedzí sa každoročne stretáva mládež mnohých národov na pamäť Vladimíra Iljiča Lenina, ktorý vystúpil na Rysy z poľskej strany. Rysy sa stali miestom družby mladej generácie, symbolom internacionalizmu.

Kto sa nebojí výšky, vyvezie sa lanovkou na Lomnický štít, skadiaľ je skutočne úchvatný pohľad na naše tatranské horstvo, ktoré aj s predhorím zaberá vyše 800 štvorcových kilometrov. A kto sa nebojí diaľky, zacestuje si do beľavých Belanských Tatier, navštívi Belanskú jaskyňu na svahu Kobylieho vrchu s vápencovými kvapľami, a najmä — pozrie sa na

plesnivec, na nežný, hebký, zamatový tatranský kvietok.

Do Tatier prichádza ročne milión návštevníkov. Zahraniční hostia môžu pricestovať novou cestou z Liptovského Hrádku do Podbanského, alebo môžu priletieť — prijme ich moderné letisko v Poprade (stálo 114 miliónov korún). Prvotriedne ubytovanie nájdú v nových hoteloch na Štrbskom Plese, v Mlynickej Doline, v Podbanskom, v Novom Smokovci. V Mlynickej doline je aj nádherný lyžiarsky areál, vybudovaný roku 1970 k Majstrovstvám sveta v lyžovaní. V Tatrách sa buduje veľa — no buduje sa s citom a umom. Každá stavba musí zapadnúť do panorámy Tatier, nesmie narúšať charakter kraja.

Popri veľkolepých plánoch modernej výstavby Tatier sa nezabúda ani na to, aby sa v rýdzej podobe uchovala dávna architektúra tatranských dediniek. Najmä v Ždiari sú pekné rázovité domce s vyrezávanými drevenými pavlačami. Netreba vari zdôrazňovať, že s rovnakou starostlivosťou sa zbiera všetok národopisný materiál hmotnej a duchovnej kultúry ľudu, ktorý sa v minulosti živil najmä pastierstvom a drevorubačstvom.

Divá krása Tatier, ich velebnosť a malebnosť podnecovala k tvorbe mnohých umelcov, predovšetkým básnikov a maliarov. Maliarom Tatier sa stal Jaroslav Votruba, Otakar Štafl a Ján Hála, ktorý až do smrti žil vo Važci pod Tatrami.

Pre básnikov, najmä pre štúrovských básnikov, symbolizovali Tatry silu, nerozbornosť, hradbu. V časoch národnej a sociálnej neslobody sa posilňovali myšlienkou, že Slovákov, rovnako ako Tatry, nepriateľ nezdoľá a nepokorí, „hrozba neskloní“. Štúrovci nazývali Tatry matkou — „Tatra, naša mati“ — a seba jej synmi. Tatry im stelesňovali domov, útočisko, vlasť: „Nad Tatrou sa blýska...“ Je len prirodzené, že sa práve táto báseň Janka Matúšku stala slovenskou hymnou a že Kriváň, symbol Tatier, je aj v našom štátnom znaku.

Detská choroba

VIKTOR KUBAL

Prišla jar. Chodník povedľa cesty bol poznačený jamkami, ktoré vyhlbili detské podpätky. Kam oko pozrelo, všade guľkové ihriská. Bolo sa treba hrať guľky. Lenže ako, keď mi v hre zavádzala škola. Ktosi aj povedal, že urobia guľkové prázdniny, ale boli to plané reči. V škole o takýchto prázdninách ani slova. Preto som to skúsil inak. S chorobou. Susedovie chalan nesmie ísť do školy, lebo má po tele červené bodky.

„To nie je najhoršie,“ skrslo mi v hlave a celú jednu ruku som si vybodkoval červenou atramentovou ceruzkou. Čakal som, čo to urobí. A nič. Uši som mal akési horúce, ale pri guľkách to hádam nebude prekážať. Hlavná vec, že ma nepustia do školy.

Keď som ráno ukázal vybodkovanú ruku rodičom, veru som do školy nešiel. Mamička ma naobliekala, akoby mrzlo, a otec hybaj so mnou k lekárovi. Niesol ma, ani kráčať mi nedovolil. Vážna choroba.

Chyba bola, že lekár mal na tabuľke pri dverách napísané MUDR a moje bodky na ruke rýchlo rozlúštil. Keby bol mal na dverách napísané HLÚPR, tak som doma.

Búrka

FRANTIŠEK HLAVIČKA

Zabysklo, zhrmelo,
vonku už prší,
obloha tmavá je,
hrom bije v uši.

Deti sú schúlené,
boja sa hromu,
len smelí šibali
smejú sa tomu.

Praskol hrom do duba
na našom humne,
zahubil holuba —
vtáčatko šumné.

Chlapci ho po búrke
zbadali v blate.
Hlávku mal krvavú,
krídelká státé...

Kontrolór

VIKTOR HUJÍK

Na kraji lesa porada.
Zbor ušiakov tam zasadá.
Najstarší zajac hovorí:
Klamať nás chceli, potvory!
Kapusta rastie bez chuti.
Roľníkom treba pokuty.
Z ochutnávača zajaca
Spravili na smiech pajáca.

VIKTOR MAJERÍK—
PETER GLOCKO

Pomsta boginky

Dožívala v našom potoku stará boginka Lucka. Ostatné boginky sa už dávno odsťahovali, dole potokom odišli, lebo ľudia im pokoja nedali, ale Lucke sa na staré kolená nechcelo hľadať nový domov. Chcela si tu za dedinou pokojne dožiť a zomrieť v potoku, kde sa narodila.

Mládenci v dedine jej však stále napriek robili. Kamene do nej hádzali. Stará boginka trpezlivo znášala ich výčiny a veru si aj niekedy poplakala nad takým životom na staré kolená.

Koncom fašiangov ukradla komusi z pivnice zopár zemiakov. Nestačila ujsť a mládenci ju tak zbili, že sa ledva dovliekla do potoka. Vtedy jej už trpezlivosť prešla a vraví mládencom:

„Odídem odtiaľto, keď ma vyhánate, ale si ma dobre zapamätáte, ak ma do večera neodprosíte!“

Mládenci sa Lucke vysmiali:

„Čakáme na tvoju odplatu!“

„Aj sa dočkáte!“ povedala Lucka a čľupla do studeného potoka.

V posledný fašiangový deň sa zišla celá dedina na zábave. Pilo sa, tancovalo, spievalo a v tej najlepšej veselosti zjaví sa medzi ľuďmi Lucka.

„Á, tu je naša tanečníčka,“ privítali ju so smiechom mládenci, ktorí toho už hodne popili. Jeden z nich ju chcel na posmech zobrať do tanca, ale Lucka ho odmietla.

Vošla medzi tancujúcich a pýta sa:

„Tancujete?“

„Tancujeme,“ smiali sa všetci tanečníci starej boginke.

„Len tancujte!“ povedala.

Zastavila sa pri muzikantoch.

„Hráte, páni muzikanti?“

„Hráme, Lucka, hráme,“ odvetili.

„Tak len hrajte a dobre hrajte!“

Potom podišla k stolom:

„Jete?“

„Jeme,“ odvetili všetci pri stoloch s plnými ústami.

„Nech vám chutí, len jedzte!“

Obrátila sa k tým, čo pili:

„Moji zlatí, čo pijete?“

Lucky

„Všetko, čo nám dole hrdlom stečie.“

„Tak len pite!“

Lucka takto obišla všetkých ľudí a ani nezbadali, kedy odišla.

Pijáci pili, jedáci jedli, muzikanti hrali a tanečníci tancovali. Zdalo by sa, že je to hlučná a veselá zábava, ako sa na posledný deň fašiangov patrí. Ale po nejakom čase im svitlo, čo boginka tými otázkami a odpoveďami myslela.

Pijani sa nemohli dopiť, pálenka sa stále nemíňala, jedáci jedli, až im išli črevá prasknúť, muzikanti struny zodrali, pidlikali na holých husliach a base a tanečníci už dávno podošvy zodrali a tancovali bosí. Nik nemohol prestať v tom, čo práve robil, keď sa ho stará boginka Lucka pýtala.

Našťastie ráno zakikirikal kohút a boginka Lucka stratila moc. Pijáci, jedáci, muzikanti a tanečníci padli na zem a ležali ako kláty.

Poslednú starú boginku odvtedy nevideli, nevedia, či v ten deň zomrela, alebo sa niekam odsťahovala. Ale všetci dlho spomínali na Luckinu pomstu.

Sršeň

EUDMILA PODJAVORINSKÁ

*Na zelenej pažiti
domec trnám ovitý,
v domci tom
sršeň býva srditý.*

*Sám len býva v dome tom
a srdí sa ani hrom,
príde hosť
a on doňho žihadlom.*

*Zavčas rána, zavčasu,
hrá si sršeň na basu,
veľký pán, sebe sám
hudie sršeň, starigáň.*

*Počuli tú muziku
tanečnice zo zvyku,
drobné mušky-chocholušky,
i dali sa do kriku:*

*„Starý pán, zahraj nám,
keď už hudiš sebe sám!
Ak nám zahráš kalamajku,
kúpime ti peknú fajku,
zahraj nám, starý pán!“*

*Pomyslel si lakomec,
že to bude dobrá vec:
ak im, hlad, bude hrať,
peknú fajku bude mať!*

*Zhúdla basa pri boku,
zhúdla nôtu hlbokú
a tie mušky chocholušky
hopsa, hopsa, do skoku!*

*Sedel sršeň ani tieň,
vyhrával im celý deň,
hrá im polku, kalamajku
a teší sa na tú fajku,
až tam zaspal ani peň.*

*Na zelenej pažiti
domec plotom ovitý
a pod plotom
drieme sršeň srditý.*

*A nad plotom hopsa-hoj,
chi-chi-chi-chi, mušiek roj.
Ani fajky nekúpili,
a sa dobre vytančili:
starý pán
odspal fajku, starigáň.*

Zručný majster

ŠTEFAN ŽÁRY

Zlostil ma vodovod. Nepriliehala dobre tesnenie, a tak voda ustavične kvapkala. Znervózňovalo ma to, rušilo v práci, strhávalo zo spánku. Povedal som si, že domovník je fušer a že si radšej zavolám odborného inštalatéra.

V telefónnom zozname som našiel heslo Vodárenské družstvo, vykrútil som číslo a požiadal som o majstra.

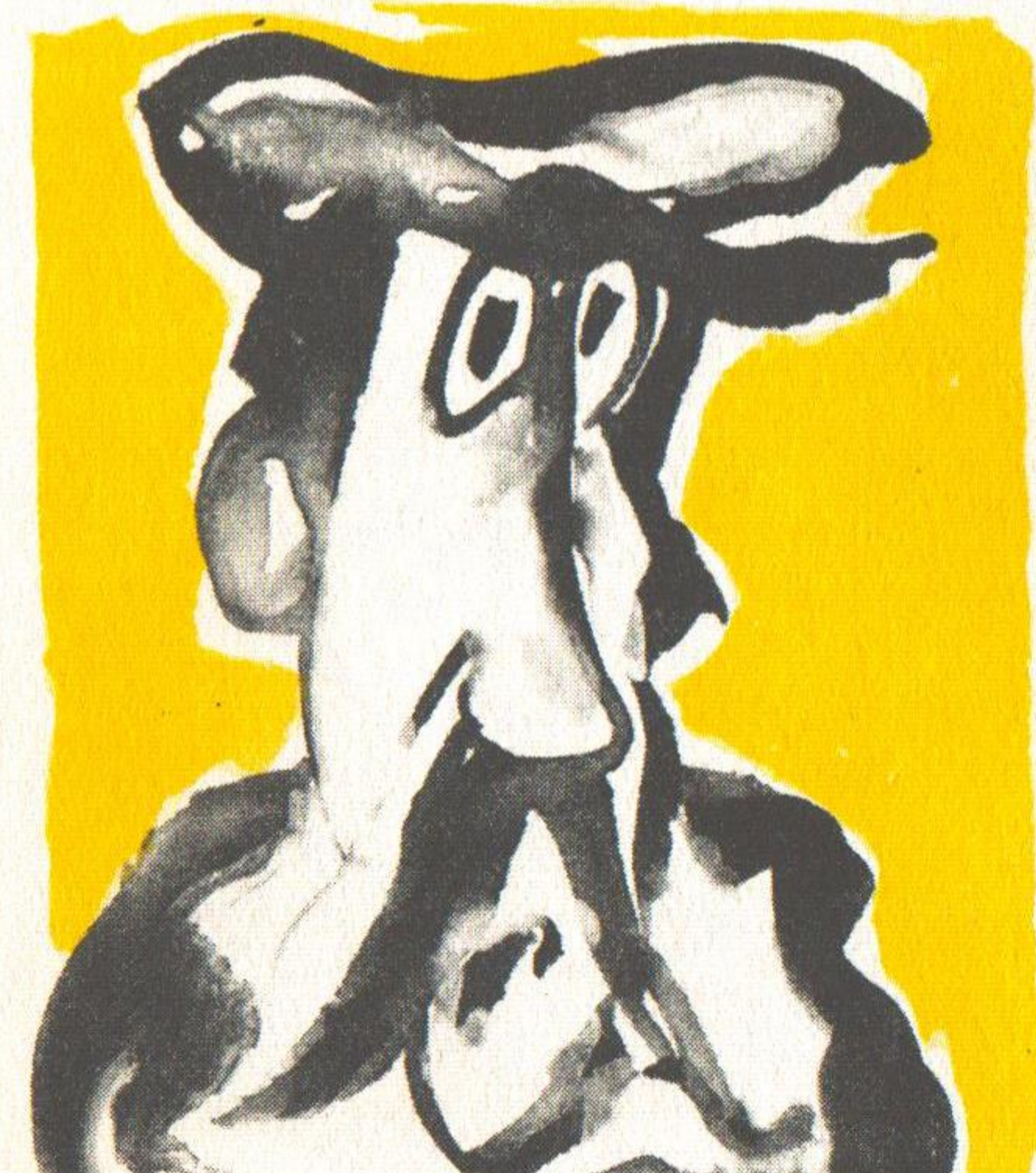
Ani nie o hodinu sa u mňa ohlásil muž s inštalatérskou kapsou.

„Tuto kohútik, len curká a curká,“ požaloval som sa mu hneď na privítanie.

Uznanlivo prikývol hlavou, pomykľal briadkou, vyberajúc kombinačky a francúzsky kľúč. Poprosil som ho o dôkladnú robotu. Takmer sa urazil, že ho podceňujem.

Zdal sa mi spoľahlivý, preto som odskočil po pivo.

Pivo nemali ani v jednom ani v druhom hostinci. Do pivovaru bol kus cesty. Keď som sa vrátil so džbánom a bielou čiapčkou, majster ma už čakal pred domom a spokojne sa usmieval.

Ako Delko dedičstvo delil

KLIMENT ONDREJKA

Mal raz jeden otec dvoch synov: staršieho Belka a mladšieho Marka.

Bélko sa so všetkým, čo len do rúk dostal, chcel neustále s bratom deliť. Preto ho ľudia Delkom nazvali. Mladšiemu bratovi nechýbalo nič; čo mal, s tým si gazdoval, a keď aj niečo strovil, i tak sa uspokojil. A to Delka škreglo, takže začal deliť tak, že bratovi vždy menej nadelil.

Zapísal sa dokonca do klamárskej školy, aby majetok, keď otec zomrie, tak rozdelil, žeby Majkovi nič nedal.

Aj tú školu, pokým brat okolo poľa a statku robil, vychodil. Keď sa vrátil, otca už takého chorého našiel, že im len predsmrtnú radu dal, aby bratsky vedno robili, a tak si zábezpeku na starobu nahonobili.

Sľúbili bratia všetko otcovi, no keď tomu oči sklom zašli, začal Delko hneď presvedčovať brata, že si musia dedičstvo rozdeliť, pretože im neprichodí pri jednom ohnisku žiť.

„Nuž, keď myslíš, del!“ hovorí mladší brat. „Ale ako pole rozdelíš, keď je nerovnako prístupné, nerovnako blízke, nerovnako dobré, nerovnako vyhnojené, nerovnako vyrobené. A izbu, komoru ledaže plôtikom prepravíš, a i tak spravodlivo nespravíš: na jednej strane pec, na druhej polica, na jednej posteľ, na druhej lavica: nuž akáže tam polovica?“

„Tak aspoň desať našich kráv rozdelím!“

I navela mladší brat pristal, a tak Delko začal pred

svedkami deliť. Nie však spravodlivo, ale skrivodlivo: klamársky, nebratsky.

„Tebe jedna krava,“ dovedol na bratovu stranu jedno hoviadko. „I mne jedna krava,“ priviedol druhé hoviadko na svoju stranu.

„Tebe dve kravy,“ priviedol k bratovej ešte jednu a stáli tam dve. „Aj mne dve kravy,“ a priviedol na svoju stranu dve kravy, takže mal tri.

„Tebe tri kravy,“ hovoril, keď viedol bratovi tretiu kravu. „Aj mne tri kravy!“ No sebe naozaj tri prišikoval a mal tak šesťchvostové stádočko.

Poslednú kravu dovedol k bratovým trom a povedal: „Tebe štyri.“ Na potom ich pohnal k svojim so slovami: „Aj mne štyri.“

Mal tak všetkých desať klamársky-nebratsky nadelených kráv.

Majko sa len díva, čo to jeho brat stvára, krútia hlavou i susedia, ale Delko im tak, že či sa on preto školil, aby ako každý sprostý sedliak delil.

Chytil sa však Majko svojho sedliackeho rozumu a povedal: „Svedkovia dobrí, susedia horní aj dolní, vidíte, ako brat môj školovaný sebe desať kráv nadelil. No vie svet, že keď on má desať, patrí aj mne toľko!“ a odohnal všetkých desať na svoju stranu.

Smiali sa svedkovia, hanbil sa Delko, a bol veľmi rád, keď mu brat povedal, aby len otcovu radu poslúchali a vedno gazdovali, schuti robili, zábezpeku pre seba i potomkov honobili.

„V najlepšom poriadku,“ povedal.

Zaplatil som mu, vtisol do ruky džbán, a úctivo sa poďakoval. Hľadel som za ním, až kým jeho čaptavé a akési čľapotavé kroky nedozneli za nárožím.

Vošiel som do bytu.

A tu beda!

V miestnosti hotová povodeň, pľušť, záplava. Z kohútika sa valí voda plným prúdom, ide vytrhnúť výlevku, z výlevky sa prelieva na zem, na dlážke tvorí jazero, v ktorom pláva metla, topánky, celý bocheň chleba. Snažil som sa zakrútiť kohútik, ale márne.

Vybehol som za podfukárskym majstrom. Pačrev, musí už byť ďaleko, ale vari ho dobehnem! Pustil som sa po jeho mokrých šlapajach. Stopy viedli dolu k rieke, medzi vrbiny.

Inštalatér si práve vešal na konár kapsu a driapal sa na starú ohnutú vrbu. Priblížil som sa k nemu z boku, skrývali ma kriky.

Až teraz som si ho dôkladnejšie všimol. Mal kožu do zelena, vypúlené oči, bradu podobnú žabej šamotíne a medzi prstami rúk ba aj nôh pretkané blany.

Vari som zašuchotal haluzou, lebo ma zbadal a oslovil:

„Tak čo, páňko, spokojný s mojou robotou? Máte útulný byt. Keď som dal všetko do poriadku, cítil som sa u vás ako doma.“

Potom sa zdvihol, zvesil z vrby kapsu a spustil sa strmhlav do rieky.

Margita a Besná

RUDO MORIC

Smutno bolo veľkomožnej panej Márii na Strečne. Naučená bola na rušný život, na radovánky a hostiny, odkedy však tak náhlo skončil jej manžel, veľkomožný pán Dominik, život na hrade sa jej zdal pustý a otupný. Darmo jej kastelán i služobníctvo vymýšľali obveselenia, darmo sa jej po kamennú dlážku klaňali, ba darmo aj po prstoch chodili. Bola samučičká sama a zdalo sa jej, ako keby Strečniansky hrad bol prázdny, akoby v ňom nebolo okrem nej človečička-neboráčika, ba ani vtáčika — letáčika. Darmo chodila komnatami, darmo chodievala nádvoriami, ba darmo hľadievala z pavlače do hlbkej doliny, kde sa hadil zelenkastý Váh ako nádherná stužka. Nič ju nevedelo potešiť, nič ju nevedelo zaujať. Bola ešte primladá, aby sa zmierila s osudom vdovy samotárky.

Raz predpoludním pani Mária prudko vstala od zrkadla, pred ktorým si bohaté zlato vlasov prečesávala a podišla k oknu. Pod arkádami prvého nádvorja odrazu zbadala kohosi, nad kým sa jej dych zastavil.

Na nádvorí stál mladý muž, zopár oviec prihnal na hrad a správca Baltazár ich práve od neho preberal. Veľkomožná pani Mária sa skryla za stĺp, oči išla nechať na tom mladom človekovi a ostala tam za stĺpom utajená, až kým sa správcovi nepoklonil a nezmizol za ťažkou bránou. A aj keď ho už nebolo, pani Mária ešte stále mala pred

zrakom jeho vysokú a súmernú postavu, jeho jasnú tvár, ovenčenú dlhými vlasmi.

„Kto to bol, čo tie ovce priviedol?“ spýtala sa správcu hradu.

„Ale, obyčajný poddaný z Varína. Tuším, že sa Vavro Kapusta Horný volá,“ uklonil sa pán Baltazár a vôbec netušil, čo sa deje v srdci hradnej panej.

Pani Mária na Vavra nezabudla. Ba čím ďalej, tým ho častejšie mala pred očami. Až raz sa rozhodla. Zavolať svoju starú služobnú Veronu, zhrbenú rokmi i tajomstvami, ktoré jej už dovtedy hradná pani zverila. Zavolať ju do komnaty, do ktorej okrem hradnej panej nik nesmel vstúpiť, a tú jej šeptom povedala: „Pôjdeš do Varína a nájdeš človeka menom Vavro Kapusta Horný. Povedz mu, že tvoja pani sa s ním chce zhovárať.“

Prikývla stará Verona a ako duch sa vytratila z komnaty.

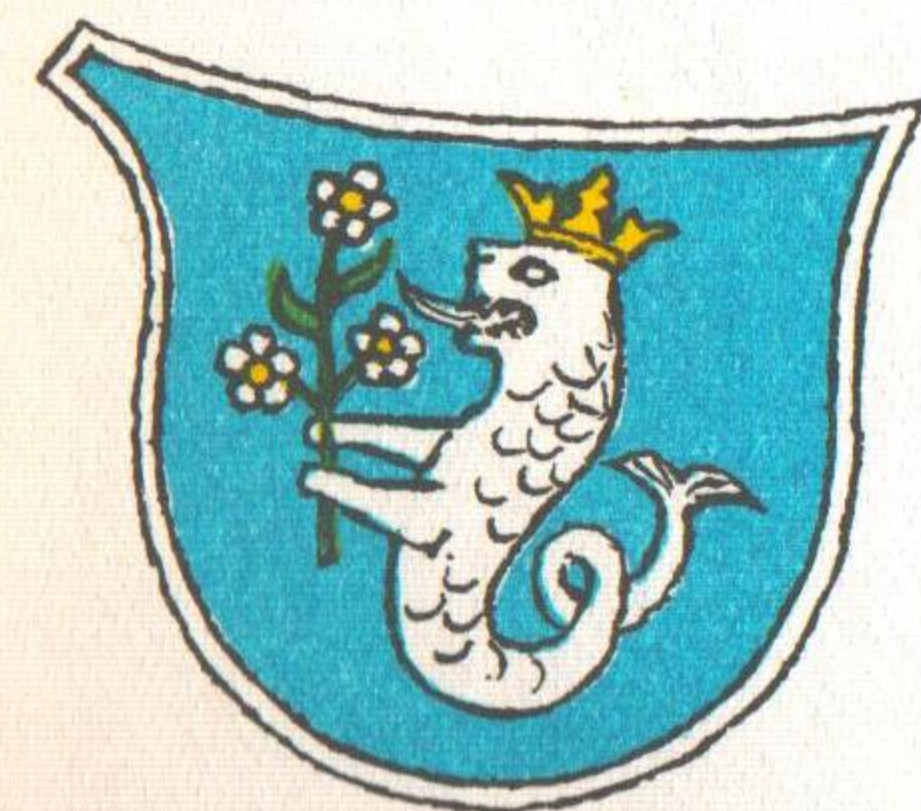
Na druhý deň sa driečny Vavro pobral na Strečniansky hrad. Aby nešiel s prázdnyimi rukami, hnal pred sebou dve ovečky a na rukách niesol jahňa.

Ovce odovzdal kastelánovi, jahňa však držal na rukách až dovtedy, kým nestál pred veľkomožnou paňou Máriou. Jej ho dal ako dar.

Mária sa na jahňa ani nepozrela, o to viac visela očami na mladom junákovi. „Nechcel by si sa stať zbrojnošom na mojom hrade?“ spýtala sa ho nečakane a očakávala, že Vavro ochotne prikývne.

Lenže Vavro Kapusta neprikývol. Naopak, povedal, že veru nie, nech sa veľkomožná pani naňho nenahnevá, ale on zbrojnošom na hrade nebude, tam v doline má on svoju robotu, orie, seje a kosí — a tú robotu má veľmi rád. No ešte radšej má svoju krásnu Margitu, s ktorou sa budú onedlho brať.

Hradná pani zbledla, akoby sa jej z líc vytratila všetka krv.

STREČNO

V historických listinách sa tento hrad prvý raz spomína roku 1384. V tom čase to bola iba nevelká pevnosť, pozostávajúca z kamennej veže a ochranného múru. Postupne ho však jeho majitelia rozšírili o palác, kaplnku, obytné budovy i o nové opevnenia, takže v polovici 17. storočia patrí už Strečno k najlepšie opevneným hradom na hornom Považí.

Jedným z jeho prvých majiteľov bol kráľ Žigmund. Počas bojov o uhorský trón, bol začas i v rukách husitského kapitána Jana Čapka. Po Pongráčovcoch a Zápoškovcoch patril k jeho najvýznamnejším majiteľom uhorský palatín

František Wesselényi, ktorý odtiaľto pripravoval šľachtické povstanie proti cisárskemu rodu Habsburgovcov. Za Thökölyho protihabsburského povstania stal sa hrad priamo vojenskou základňou povstalcov. Ich porážka znamenala však koniec i jeho slávy; cisárske vojsko vyhodilo hradné opevnenia do povetria a obytné i hospodárske budovy zdemolovalo tak, že sa začali premieňať na ruiny.

Hrad, z ktorého po stáročia utláčali feudáli okolitý poddaný ľud, stal sa v čase protifašistického boja dôležitým oporným bodom našich a francúzskych partizánov. Ich hrdinský zápas proti fašistickej presile pripomína pomník na Polome a neďaleký pamätník francúzskych partizánov na Zvonici. J. D.

„Dobre si to rozmysli!“ precedila cez zuby a očami prebodávala mládenca.

„Rozmyslel som si to, veľkomožná pani, ostaneš ja len doma, pre hradnú službu som ja veru nie stvorený.“

Veľkomožná pani Mária však vedela, že službu odmietol kvôli svojej milej Margite, a to ju najväčšmi zlostilo.

„Veď sa ja pozriem na tú tvoju holubičku!“ zastrájala sa pani Strečna, keď Vavro opustil komnatu.

A veru sa aj pozrela. „Ešte raz pôjdeš do Varína,“ prikázala starej Verone, „a nájdeš tam Vavrovi milú dievčinu, čo sa volá Margita. Obzrieš si ju a vyzvieš sa, či sa s ňou Vavro často stretáva, kade dievčina chodievala a čo robievala.“

Zhrbená starena znova merala cestu do Varína, a keď sa vrátila, vedela všetko, čo jej hradná pani prikázala dozvedieť sa.

„Krásna je tá Margita, ešte som tolkej krásy nevidela,“ rovno povedala stará Verona. „A keď sa Vavro na ňu díva, oči sa mu idú zažať od lásky. Aj často sa stretávajú a ľudia vravia, že takej vernej lásky ešte pod Strečnom nebolo. A Margita pradiť ľan a z neho košeľe šije, potom ich vyšiva, pre svojho Vavra hotuje. Ale často vraj chodievala tam na druhú stranu tesniny do dedinky Vrútky zvanej, kde má akýchsi príbuzných. Chodievala tam chodníčkom po druhej strane Váhu, kde sú tie strminy.“

„Ďakujem ti za dobrú správu,“ povedala hradná pani starej služobnej. „Keď sa tí dvaja budú brať, dám im aj ja svadobný dar.“

No starú Veronu hradná pani veru neoklamala. Veď tá videla, ako pani Mária raz bledne a raz zase červenie, a to sa veru nerobí od radosti, lež zo zlosti a závisťi.

A veru aj tak bolo. V duchu pani Mária prisahala pomstu krásnej Margite, pre ktorú nechcel Vavro slúžiť na hrade. A keď hradná pani pomstu prisahala, tak ju aj splnila.

Mala ona medzi hradnými zbrojnošmi jedného, ktorý jej verne slúžil a na ktorého sa vo všetkom mohla spoľahnúť. Zavolala si ho raz neskoro v noci a takto mu vraví: „Počuj, Krištof, spravíš mi dačo po vôli?“

Krištof sa krivo usmial, oči mu zažiarili a prikývol: „Čo len chcete, veľkomožná pani!“ A skoro po zem sa uklonil.

„Dobre ti zaplatím, do vyššej hodnosti ťa povýšim,“ sľubovala pani ďalej. A potom Krištofovi prezradila svoj plán.

„Krásna Margita chodievala po chodníčku nad strmami do Vrútok. Vystriehneš ju, Krištof! Vystriehneš ju a z tej najvyššej skaly ju hodiš do vln Váhu. Tam, kde je Váh najdivší, kde sa najväčšmi vlní a pení, aby už nikdy z rieky nevyšla!“

Zatmelo sa Krištofovi pred očami z takejto reči, lež pokorne sa uklonil a povedal: „Urobím, čo si želaš, pani moja.“

A odvtedy zbrojnoša Krištofa často nebolo na hrade. Nik nevedel, kde sa túla, a ani sa nik nevyzvedal. Iba hradná pani vedela a netrpezlivo čakala, kedy už príde so správou, ktorá uľaví jej pomstychtivej duši.

A ten deň prišiel.

Bolo leto, stromy na strmej stráni nad Váhom úplne zakrývali úzky chodník, po ktorom sa Margita vracala od rodiny z tamtej strany tesniny. Nič netušila, potichu si pospevovala a myslela na Vavra, ktorý sa skoro stane jej mužom.

Odrazu... práve, keď prechádzala cez miesto, kde chodníček sa celkom priblížil k okraju skaly, ktorá sa týčila nad hladinou rieky, ktosi ju prudko sotil. Margita padala, padala a pritom zúfale vykrikla. A ten výkrik sa rozľahol po celej strečnianskej tesnине. Ozvena ho niesla a možnože ho doniesla až na hrad a možnože až do Varína, kde svoju milú netrpezlivo čakal Vavro Kapusta.

Pochválila veľkomožná pani Mária zbrojnoša Krištofa, aj ho bohato odmenila. A myslela si, že teraz sa jej uľaví.

Keď sa Vavro nevedel dočkať návratu Margity, šiel jej oproti. A keď ju našiel pod hroznou skalou, zachytenú vo vlnách o ostré výčnelky, uhádol, že túto hroznú vec mohla spraviť len tá, čo Margitu tolko nenávidela.

A okolitý ľud nazval skalou, z ktorej nechala

hradná pani zhodiť dievčinu, Margitinou skalou a pred týmto nebezpečným miestom sa ešte dlho potom žehnali pltníci, čo z Oravy a Liptova na Dolniaky drevo zväžali.

Chýr o smrti najkrajšej dievčiny celého okolia veľmi vzrušil ľudí. Lutovali mladú Margitu a lutovali aj Vavra, ktorý často chodieval na skalú, odkiaľ padla jeho milovaná.

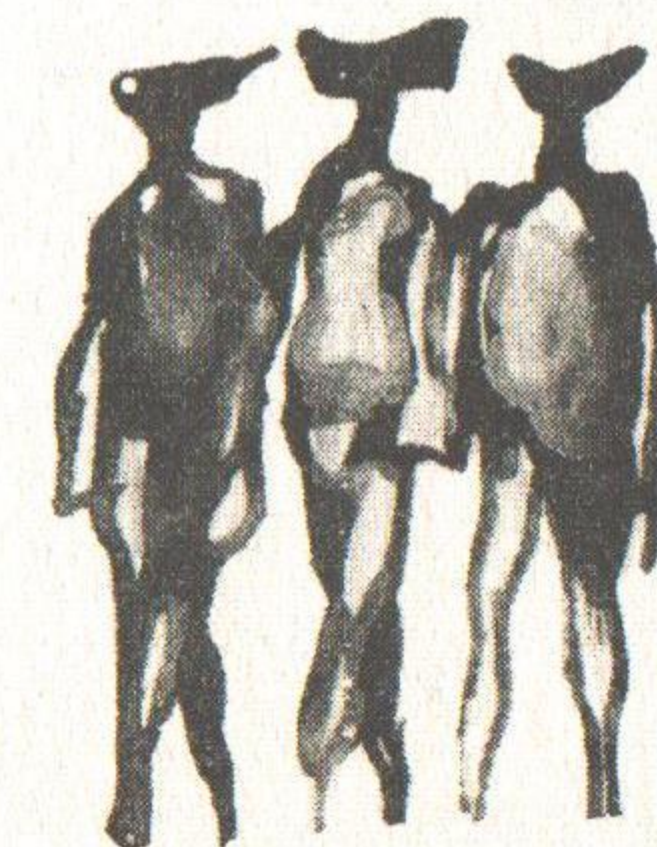
Dozvedela sa strečnianska hradná pani, že Vavro, po ktorom neprestalo túžiť jej hriešne srdce, chodieval na miesto, kde skončila svoj mladý život jeho Margita. I rozhodla sa vystriehnuť ho na tomto mieste a nakloniť si ho. Preto často sa chodievala prechádzať po úzkom a strmom chodníku a tak striehla na užialeného mladíka.

O týchto prechádzkach hradnej panej sa dozvedeli aj priatelia Vavra a Margity. A keď sa to dozvedeli, rozhodli sa potrestať jej krutý zločin.

Istého dňa pani Mária znova vyšla na prechádzku. Ako tak chodí hore-dolu po chodníku a čaká, kým konečne príde Vavro a ona ho pristaví, vynorili sa z dubiny štyria či piati chlapi, vysokí a plecnatí ani hory. Ako vyrástli pred hradnou paňou, poznala veru, že je zle. Skríkla a pustila sa bežať. Beží, beží hradná pani Mária a na ratu kričí. Lež nieto toho, kto by ju zratoval. Chlapi — hory bežia za ňou. Bežia, bežia, slovka nepovedia a o to sú strašnejší. O to sú strašnejší a Mária o to hlasnejšie kričí. A keď prišla nad skalný výčnelok, ktorý sa strmo rúti do speneného Váhu, skočila z toho miesta do jeho vln. Bála sa spravodlivej odplaty.

Poddaný ľud z okolia Strečna si oddýchol a skalú, z ktorej pani Strečna skočila do Váhu, odvtedy volá Besnou skalou. A tá bola pre pltníkov odjakživa ešte nebezpečnejšia ako skala Margitina.

Dnes už skaly Margity ani skaly Besnej niet, míneri ich rozstrieľali. Váh sa však na týchto miestach aj teraz pení a zvíja, akoby sa nechcel zmieriť s tým, že musel prijať jedno nevinné telo a druhé telo nesmierne hriešne.

Zelená je zem

RUDOLF DOBIÁŠ

*Už spieva škovránok, lístky ševelia,
zelená je zem a veselá.*

*Veselo je všade, v každom kríku,
prichádzajú hostia na muziku.*

*Tancuješ, tancuješ, podúva vetriček,
celý háj plný je veselých sukničiek.*

*Celý háj rozkvitol, aj bodliak v bodlačí,
aj slnko smeje sa, nebo sa nemračí.*

*Raduj sa, ako vieš, ako vieš, tak krúť sa!
Plúca si vyspievaj a rozďaj kúsok srdca!*

*Už spieva škovránok, lístky ševelia,
zelená je zem a veselá.*

Neviditeľné auto, viditeľný strom

MIROSLAV VÁLEK

Všetko sa začalo tým, že viditeľné auto narazilo do neviditeľného stromu. To sa niekedy stáva. Ako kedy, ako kde a ako komu.

Viditeľné auto leží v nemocnici priviazané viditeľným povrazom. Viditeľné auto s viditeľným úrazom.

Asistenti s hrôzou na tvári, pacienti, primári, vrátnici a psychiatri — zbehla sa ta celá klinika pozrieť, čím to auto vyniká.

Tára dve na tri, ba aj na štyri: že má zápal pneumatík, že je z neho reumatik, že mu ľavým okom myká, že má angínu. „Netúlať sa po klinikách, nejseť zmrzlinu, trikrát denne dvadsať kvapiek benzínu.“

Ó, ako je autu dobre, koľko úľavy! Vo dne v noci si to trúbi do hlavy: „Netúlať sa po zmrzlinách, nejseť kliniku, trikrát denne dvadsať kvapiek zmizíku.“

Hurá!
Zabrala tá zmizíková kúra.

Neviditeľné auto! Ach!
Neviditeľné auto — je to v novinách.

Neviditeľné auto po uliciach chodí, neviditeľné auto všetko dokáže, neviditeľné auto, víťaz súťaže: „Ani jeden kilometer bez nehody.“

Neviditeľné auto, fantóm mesta. Neviditeľnému autu nestačí už cesta. Neviditeľné auto straší chodcov, mamy, staré mamy, ba aj starých otcov: „Múdrejšie by bolo sadnúť do koča.“ Neviditeľné auto, škandál storočia.

Ale: neviditeľné auto — o tom ani muk vozí malé deti zdarma a väčšie deti vozí za nanuk.

Každý týždeň vozí deti plných sedem dní. Kto sa zvezie, tiež sa stane neviditeľný.

V neviditeľných školách to bzučí ako v úľoch. V neviditeľných zošitoch plno neviditeľných úloh.

Viditeľný pán riaditeľ chodí do riaditeľne piť kofolu. Neviditeľní žiaci neviditeľne chodia za školu.

Len čo sa obchod otvorí, hneď sa ta dohrnú. Kupujú viditeľnú čokoládu za neviditeľnú korunu.

Neviditeľné deti privedú svet do záhuby. Neviditeľné deti neskoro chodia k večeri. Neviditeľné deti nečistia si zuby. Hrozné pomery!

Radili sa otcovia a mamy, radili sa všetci dospelí. Radili sa spolu, radili sa sami — a kam dospeli? Nedospeli nikam. Dospeli ta, že si každý s každým vyká.

Nakoniec sa pán riaditeľ radil s pánom ministrom: „Treba autu do cesty dať viditeľný strom.“

A ostatné je už jasné: auto dali do dielne. To je koniec tejto básne. Lebo čo sa v dielni dialo, bolo neviditeľné.

Na plote sa zjavil veľikánsky plagát a oznamoval, že sa usporiada výstava čistokrvných bielych pudlíkov. Prvá cena — Rad zlatej kosti. „Prečo práve pudlíky a ešte biele a navyše čistokrvné?!“ hnevá sa Riki.

„To by bolo, aby sme to nevyhrali!“ brechol zlostne a pustil sa behom k holičovi: „Prosím si onduláciu na celé telo, aj ušká a chvostík!“

Ondulácia je krásna, ale hnedá. Rikimu však stačia dve kilá hladkej múky. A keď sa tak prepudroval — hľa, aká premena!

Biele pudlíky defilujú na výstave, jeden ako druhý, všetky rovnaké. Ale je medzi nimi krásny exemplár, ktorý vyniká nad ostatných veľkosťou aj vznešenosťou. Tak mu prisúdili prvú cenu.

Zastal Riki na stupni víťazov a čaká, že mu odovzdajú Rad zlatej kosti. Vtom sa zablysko a spustil sa ukrutánsky lejak. Víťaz je odrazu čudný, ešte aj biela zápražka z neho steká.

Kde inde hľadať záchranu ako doma. Bráničku preskočil ako nič a tých sto bielych haukáčov, čo sa za ním hnalo, darmo brechalo spoza plota. Len im odbrechol: „Hau! Aj tak je chutnejšia hovädzia kosť ako zlatá!“

Slniečko

MESAČNÍK PRE DETI

vydávajú Mladé letá, slovenské vydavateľstvo kníh pre mládež. Adresa redakcie: Bratislava, Klincová ul. 35/a, tel. 681-58. Šéfredaktor Ján Turan, výtvarno-technický redaktor Ondrej Máriássy. Tlačia Polygrafické závody, n. p., Bratislava-Krasňany. Rozširuje PNS. Informácie o predplatnom podáva a objednávky prijíma každá pošta i doručovateľ. Objednávky do zahraničia vybavuje PNS — Ústredná expedícia tlače, Bratislava, Gottwaldovo nám. 48/VII. Vychádza každý mesiac okrem júla a augusta. Cena výtlačku 3 Kčs, ročné predplatné 30 Kčs. Neobjednané rukopisy redakcia nevracia.